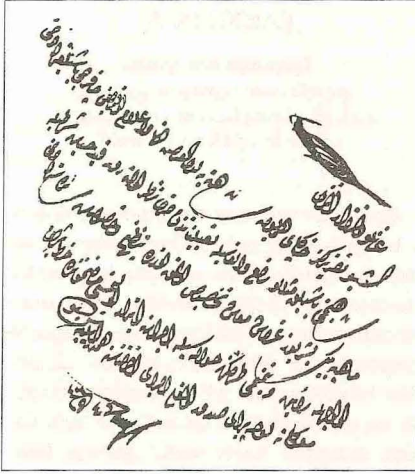

ÇAKIRCIBAŞI

Çakırcıbaşılığın ilgası üzerine çakırcıbaşı ağaya ayda 1500 kuruş maaş bağlanmasına dair 4 Cemâziyelâhîr 1246 tarihinde defterdara yazılan buyruktur (BA, Cevdet-Saray, nr. 6358)

avlanmaları için saraya çakır getirenlere bu hizmetlerine karşılık timar tevcih edilir ve buna "çakır götürücülüğü timarı" denirdi. XVII. yüzyıl başlarında 271 nefer çakırcı vardı (Ayn Ali, s. 95). XVIII. yüzyılda ise sayıları iyice azalmış ve on altıya düşmüştür. Ancak bunların "müteferrika" denilen hizmet erbabının sayısı 148 idi.

XVIII. yüzyıldan itibaren öteki avcılar gibi çakırcıların ve çakırcıbaşının da önemli azalmıştır. Nihayet Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından dört yıl sonra 1830'da çakırcıbaşılık lağvedilmiş ve çakırcıların dirlikleri mukâtaat hazinesine devredilmiş, çakırcılar da vergiye bağlanmıştır (BA, Cevdet-Saray, nr. 6358).

Sarayda çakırcıbaşı olup vezîriâzamlığa kadar yükselen kişiler vardır. Meselâ Ermeni asıllı Kayserili Halil Paşa (ö. 1039/1629) bunlardan biridir (Atâî, s. 615).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Saray, nr. 6358; TSMA, nr. E 455/14, 20; Celalzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 205^a, 403^a, 404^a; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 615; Ayn Ali, *Kavânîn-i Âl-i Osmân*, s. 95, 114, 118; Mustafa Nûri Paşa, *Netâicü'l-vukûât*, İstanbul 1327, I, 138; Abdurrahman Vefik, *Te-kâlif Kavâid*, İstanbul 1328, I, 220-221; Bar-kan, *Kanunlar*, s. 278, 280, 286; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 420-425; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)*, Ankara 1985, s. 131; Sertoğlu, *Tarih Lügatı*, s. 69; Abdülkadir Özcan, "Fatih'in Teşkilât Kanunnâmesi ve Nizâm-ı Âlem için Kardeş Katli Meselesi", *TD*, sy. 33 (1982), s. 32; Pakalın, I, 322; TA, XI, 333; B. Yeniçeri, "Çakır, Çakırcı, Çakırcıbaşı, Çakır Salan", *İst.A*, VII, 3669-3670; B. Lewis, "Çakırcıbaşı", *El'2* (Fr.), II, 6.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ÇAKMAK, Fevzi

(1876-1950)

Tanınmış
Türk askeri ve devlet adamı.

12 Ocak 1876'da İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa olup Fevzi Paşa, Müşir Fevzi ve Mareşal Çakmak olarak bilinir. Babası Çakmakogulları'ndan Tophane kâtibi Miralay Ali Sırrı Bey, annesi Varnalı Müftü Hacı Bekir Efendi'nin kızı Hasene Hanım'dır. Rumelikavağı Mahalle Mektebi'nde öğrenime başladı. Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde ve Kuleli Askerî İdâdîsi'nde okuduktan sonra Harbiye Mektebi'ne girdi (1893). Bu arada dedesi Hacı Bekir Efendi'den Arapça, Farsça ve fıkıh öğrendi. Tasavvufila ilgileneşini sağlayan dedesi tarafından kendisine Fevzi mahlası verildi. Harbiye'de de üstün zekâ ve kabiliyetiyle hocalarının dikkatini çekti. Bu şekilde erkânıharp sınıfına alındı ve 1898'de kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı. Stajını merkezde tamamladıktan sonra 1899'da merkezi Kosova vilâyetine bağlı Metroviçe'de bulunan XVIII. Nizâmiye Fırkası erkânıharp reisliğine tayin edildi.

Balkanlar'ın en karışık olduğu bir dönemde on dört yıl Rumeli'de kaldı, gösterdiği başarılar dolayısıyla arkadaşlarından önce yükseldi. 1901'de kolağası, 1902'de binbaşı, 1907'de daha otuz yedi yaşındayken miralay oldu. 1909'da Osmanlı ordusunda rütbeleri yeniden düzenleyen kanun gereğince rütbesi tekrar binbaşılığa indirildiyse de 1910'da tekrar yarbaylığa yükseldi. 1908 inkılabından sonra iktidara gelen İttihatçılar tarafından Metroviçe şubesinin gizli yönetim kuruluna seçildi. Ancak o politikadan hoşlanmadığı ve mesleğine son derece bağlı olduğu için partiden daima uzak durdu. Balkan Savaşı çıkınca Yakova'daki XXI. tümenin kumandan ve-

killiğine, daha sonra Vardar Ordusu kumandanlığı Harekât Şubesi müdürlüğüne getirildi (29 Eylül 1912). Balkan Savaşı'nın sona ermesinden sonra Ankara Redif Tümeni kumandanlığına (2 Ağustos 1913), arkasından II. Tümen kumandanlığına (6 Kasım 1913) getirildi. 24 Kasım 1913'te tekrar miralay rütbesine terfi ederek Ankara'da bulunan Beşinci Kolordu kumandanlığına tayin edildi (22 Aralık 1913). 2 Mart 1915'te mirlivâ rütbesine terfi etti ve kolordusu ile birlikte I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale muharebelerine katıldı. Kerevizdere ve Kandıdere mevzilerini başarıyla savundu. Anafartalar grup kumandanı Mustafa Kemal'in hastalanarak çekilmesi üzerine kolordu kumandanlığı ile birlikte Anafartalar grup kumandan vekilliğine getirildi (Aralık 1915). Düşman bu cepheден çekilinceye kadar buradaki vazifesi devam etti. Başarılı hizmetlerinden dolayı çeşitli liyakat, imtiyaz, harp madalyaları ve nişanlarla ödüllendirildi.

Çanakkale cephesinin kapanmasından sonra doğu cephesinde İkinci Kafkas Kolordusu kumandanlığına (7 Eylül 1916), arkasından Diyarbakır'deki İkinci Ordu kumandanlığına tayin edildi (5 Temmuz 1917). Bu sırada Kafkas cephesinden gelen Rus saldırısını durdurarak Ruslar'ın İskenderun ve Basra körfezlerine inme planlarını başarısızlığa uğrattı. Arkasından, Kanal cephesinden saldıran İngilizler'i durdurmak üzere Mustafa Kemal'den boşalan Halep'teki Yedinci Ordu kumandanlığına getirildi (Ekim 1917). Filistin ve Şeria'da İngilizler'e karşı giriştiği savaşlardaki başarılarından dolayı ferik rütbesine yükseltildi (1918). Fakat çok geçmeden hastalanarak İstanbul'a döndü ve yerine ikinci defa Mustafa Kemal getirildi (7 Ağustos 1918).

Beykoz'daki evinde tedavi gördüğü sırada Mondros Mütarekesi imzalandı (30 Ekim 1918). Mütarekeyi imzalayan İz-zet Paşa'nın istifa etmesi üzerine (8 Kasım 1918) sadârete Tefvik Paşa getirildi (11 Kasım 1918). 13 Kasım 1918'de de düşman filoları İstanbul'a geldi. Tefvik Paşa kabinesinde Harbiye nâzırı olan Cevat (Çobanlı) Paşa'nın ısrarı üzerine Fevzi Paşa Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye reisliğine tayin edildi (24 Aralık 1918). Bu makamda bulunduğu sırada mütareke şartlarını yerine getirir görünerek pek çok silâh ve cephanenin düşman eline geçmesini önledi. Çeşitli yollarla askerî malzemelerin Anadolu'da kalmasını veya oraya götürülmesini sağladı. Bu gibi işler için bizzat kurulmasına öncülük et-

Fevzi Çakmak

tiği gizli Karakol Cemiyeti'nin (MM grubu) faaliyetlerini kolaylaştırdı. Fevzi Paşa'dan şüphelenen İngilizler Osmanlı hükûmetine baskı yaparak onu Birinci Ordu müfettişliğine tayin ettirdilerse de bu görevi kabul etmedi. Bu olaydan birkaç hafta sonra Mustafa Kemal, Cevad Paşa ve Fevzi Paşa vatanın kurtarılması konusunda bir görüşme yaptılar. Fevzi Paşa, Doğu Anadolu'dan batıya doğru yapılacak bir harekât ile düşmanın durdurulabileceğini ileri sürdü. Bu konuda fikir birliğine varan üç kumandan bu yönde çalışmaya başladılar. Fevzi Paşa'nın gayretleri sayesinde Mustafa Kemal'in Dokuzuncu Ordu Müfettişliği göreviyle ve geniş yetkilerle Anadolu'ya gönderilmesine karar verildi. Bu konudaki çalışmalar tamamlanmadan Yunanlılar'ın Averof zırhlısının İzmir'e geldiği ve birtakım askerlerini karaya çıkardığı haberi alındı (12 Nisan 1919). Fevzi Paşa'nın karaya ayak basacak Yunan askerine ateş edilmesi emrini vermesi işgalci devletlerin büyük tepkisine yol açtı. İngilizler hükûmete baskı yaparak Fevzi Paşa'yı azlettirdiler (14 Mayıs 1919). Fevzi Paşa yerine tayin edilen Cevad Paşa'ya görevini teslim ederken Mustafa Kemal de hazır bulundu. Görevde kaldığı beş ay zarfında yapılan gizli işleri ve tasarıları anlattı. Mustafa Kemal'in tayin işiyle ilgili işlemlerin tamamlanmasını halefine bildirdi. Üç kumandan Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması için bir harekât planı tesbit ettiler. Bu planın uygulanması ile vatanın kurtarılması için beraberce çalışacaklarına ve bu uğurda hiçbir şeyden çekinmeyeceklerine dair birbirlerine söz verdiler.

Fevzi Paşa Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye reisliğinden azledildikten sonra Trakya'ya gönderilen bir nasihat heyetinde görev aldı. Daha sonra Birinci Ordu müfettişliğine getirildi. Sivas'ta Mustafa Kemal'in başkanlığında kurulan Hey'et-i Temsilîyye ile İstanbul'daki Osmanlı hükûmeti arasındaki ilişkilerin kopma noktasına geldiği bir sırada bir nasihat heyetiyle birlikte Sivas'a gönderildi (13 Kasım 1919). Fevzi Paşa'nın bulunduğu bu heyetin görevi, seçimlerin serbest bir ortamda yapılıp yapılmadığını ve halk ile memurların durumlarını yerinde incelemektir. Fakat heyet Samsun'a ayak basar basmaz Sivas'a birtakım dedikodular gelmeye başladı. Heyetin geçtiği yerlerden verilen haberlere göre Fevzi Paşa'nın Millî Mücadele'yi bastırmak ve Mustafa Kemal'i tutuklamak üzere geldiği ve yaverinin Mustafa Kemal aley-

hinde konuştuğu ileri sürülüyordu. Bu yüzden 24 Kasım'da Sivas'a gelmesi beklenen Fevzi Paşa aleyhine Hey'et-i Temsilîyye'de şiddetli bir cereyan başladı. Fakat Kâzım Karabekir ortaya atılarak Fevzi Paşa hakkındaki iddiaları kabul edemeyeceğini, kendisiyle görüşerek asıl geliş maksadının ne olduğunu öğreneceğini ve onu ikna edeceğini bildirdi. Fevzi Paşa'yı şehrin dışında bir çiftlik evinde karşılayan Kâzım Karabekir, onun Mustafa Kemal'in bağımsız davranışlarından dolayı birtakım endişeler taşımakla birlikte bir art niyeti olmadığını anladı. Kâzım Karabekir paşanın bu konudaki endişelerinin yersiz olduğunu belirterek böyle bir durumda hep birlikte bunu önleyebilecekleri konusunda onu ikna etti (Kâzım Karabekir, s. 391). Fevzi Paşa da kendisine hak verdi ve 26 Kasım 1919 günü Mustafa Kemal ve arkadaşlarıyla birlikte yapılan görüşme samimi bir hava içinde geçti.

Fevzi Paşa Sivas'tan döndükten sonra Askerî Şûra üyeliğine tayin edildi (Aralık 1919). Ali Rızâ Paşa kabinesinde Harbiye nâzırı olan Mersinli Cemal Paşa, Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Reisi Cevad Paşa ile birlikte işgalcilerin isteklerine boyun eğmedikleri için azledilerek Fevzi Paşa Harbiye nâzirliğine getirildi (3 Şubat 1920). Ali Rızâ Paşa'nın istifası (3 Mart 1920) üzerine kurulan Sâlih Paşa kabinesinde de (8 Mart - 2 Nisan 1920) aynı görevini sürdürdü. Fevzi Paşa da selefi Cemal Paşa gibi Paris Barış Konferansı'nın Türkiye hakkında aldığı kararları kabul etmedi ve bunlara şiddetle karşı çıktı. Bu arada İstanbul'dan Ankara'ya silâh, cephane ve insan kaçırma konusundaki faaliyetlere hız verdi. Pek çok subay ve politikacının bu sayede Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmaları sağlanmış oldu. İngilizler paşanın hareketlerinden kuşulanarak hükûmet nezdinde azledilmesi konusunda yoğun bir baskı uygulamalarına rağmen o, Anadolu'daki harekâtın kuvvetlenmesi için bütün gücüyle çalıştı ve her gelişmeyi Mustafa Kemal'e bildirdi. Nihayet İngilizler İstanbul'u resmen işgale başlayınca Fevzi Paşa da makamından düşman askerleri tarafından sürüklenerek çıkarıldı (16 Mart 1920).

Artık İstanbul'da yapılacak bir şey olmadığını anlayan Fevzi Paşa Beykoz'daki evinden gizlice Ankara'ya doğru yola çıktı. İngilizler evini basarak yağmaladılar ve ailesini de sokağa attılar. Fevzi Paşa'nın geçeceği yollarda isyanlar çıkarak onu yakalamak istediler. Paşa

bütün engellemelere rağmen on dokuz gün süren ve büyük kısmı at sırtında geçen meşakkatli bir yolculuktan sonra Ankara'ya ulaşabildi. Bu sırada Büyük Millet Meclisi toplantı halinde bulunuyordu. Oturma başkanı Mustafa Kemal Paşa bir heyet seçilerek Fevzi Paşa'nın karşılanmasını teklif etti. Meclis ise hep birlikte karşılanmasını kararlaştırdı. Oturma ara verilerek istasyona gidildi, coşkun tezahürat arasında paşa karşılandı ve meclise gelindi. Fevzi Paşa üyelerin ısrarlı istekleri üzerine hemen kürsüye çıkarak İstanbul'daki son durum hakkında bilgi verdi. Hükûmetin bir şey yapmadığını, İngilizler'in hükûmeti kendi istekleri doğrultusunda sıkıştırdıklarını, padişahın bu durumdan son derece üzüntü duyduğunu ve Büyük Millet Meclisi'ne güven ve başarı dileklerini bildirdiğini anlattı. Fevzi Paşa'nın Ankara'ya gelişi ve mecliste yaptığı konuşma metni bir tamim halinde bütün memlekete ve ordu birliklerine duyuruldu.

Fevzi Paşa Kozan milletvekili olarak katıldığı Büyük Millet Meclisi tarafından kurulan İcra Vekilleri Heyeti'ne Müdâfaa-i Milliyye vekili seçildi. İcra Vekilleri Heyeti de onu başkan seçti. Böylece Ankara'da kurulan meclis hükûmetinin ilk başkanı sıfatını kazanmış oldu. Bu görevde bulunduğu sırada bilhassa düzenli ordu kurulması konusunda büyük hizmetleri oldu. II. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra birinci ferikliğe terfi eden (3 Nisan 1921) Fevzi Paşa, İsmet Bey'in (İnönü) yerine önce vekâleten, sonra asâleten Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye reisliğine getirilince vekillikten ayrıldı (5 Ağustos 1921). Sakarya Savaşı'nın kazanılmasında büyük rol oynadı. Cephenin en ön saflarında bizzat çarpışmalara katılan paşa, zaman zaman Ankara'ya gelerek savaşın gidişi yüzünden heyecana kapılan meclisi yatıştırıcı konuşmalar yaptı. Mecliste başkumandanlık kanununun süresinin uzatılması lehinde kesin tavır koyarak kanunun uzatılmasını sağladı. Yunan ordusunu kesin yenilgiye uğratan Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin savaş planları da Fevzi Paşa tarafından hazırlandı. 30 Ağustos Zaferi'nin kazanılmasında büyük rolü olan Fevzi Paşa'ya Mustafa Kemal'in teklifiyle Büyük Millet Meclisi tarafından maresallik rütbesi verildi (31 Ağustos 1922).

Kozan ve İstanbul olmak üzere iki defa Millet Meclisi üyeliği yapan Fevzi Paşa, 30 Ekim 1924'te kumanda mevkiinde bulunmuş milletvekillerinin politika

ÇAKMAK, Fevzi

veya askerlikten birini seçmeleri istenin-
ce çok sevdiği askerlik mesleğini tercih
etti. İstanbul milletvekilliğinden ayrıla-
rak Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye reis-
liği görevini 1944'te emekliye sevkedi-
linceye kadar sürdürdü. Atatürk'ün ölü-
münden sonra İsmet İnönü'nün cumhur-
başkanı seçilmesinde büyük rol oynadı.
II. Dünya Savaşı'na girilmesine şiddetle
karşı çıkan Fevzi Çakmak orduyu sava-
şa hazırlamaktan da geri kalmadı. 12
Ocak 1944'te yaş haddinden emekliye
ayrılmasını bir türlü hazmedemeyen Fev-
zi Çakmak kırılgan olarak bir süre köşe-
sine çekildi ve Cumhuriyet Halk Partisi'-
ne girmesi ve milletvekili olması husu-
sunda bizzat Cumhurbaşkanı İsmet İnö-
nü tarafından yapılan teklifleri kabul et-
medi. Cumhuriyet Halk Partisi'ne duydu-
ğu kırılganlık dolayısıyla bu partiye karşı
kurulan Demokrat Parti'yi destekledi. Bu
partinin listesinden bağımsız aday ola-
rak İstanbul milletvekili seçildi (21 Tem-
muz 1946). Bir süre sonra parti yönetici-
leriyle anlaşmazlığa düşerek Demokrat
Parti'den ayrıldı (12 Temmuz 1947). Mil-
let Partisi'nin kurucu üyeleri arasında
yer aldı (20 Temmuz 1948) ve bu partinin
şeref başkanı seçildi. Teşvikiye Sağlık
Yurdu'nda vefat ettiği zaman (10 Nisan
1950) hükümet millî yas ilân etmediği
için halk Cumhuriyet Halk Partisi aley-
hine büyük tepki gösterdi. Beyazıt Ca-
mii'nde kılınan namazdan sonra çoğun-
luğu üniversite gençliği olmak üzere ka-
labalık bir cemaat, naaşını tekbir geti-
rerek toprağa verildiği Eyüp Sultan'a ka-
dar eller üzerinde taşıdı. Halkın Fevzi
Çakmak'ın cenazesine duyduğu bu bü-
yük ilgi, Cumhuriyet Halk Partisi'ne kar-
şı gösterilen ilk açık direniş hareketi ve
İsmet İnönü'nün önemli bir siyasî yenil-
gisi olarak yorumlandı.

Fevzi Çakmak başarılı askerlik hayatı
boyunca çalışkan, alçak gönüllü, sağlam
iradeli ve karakterli, dinine bağlı bir ku-
mandan olarak sevilirdi ve sayıldı. En bü-
yük zevki kitap okumak olan paşa ge-

niş bir kültüre sahipti. Özellikle tarih,
edebiyat ve sosyolojiye çok önem verir-
di. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Fars-
ça yanında bazı Balkan dillerini de bilir,
günlük politikadan hoşlanmazdı. Aske-
rin de politik çekişmelerin dışında ve po-
litikadan uzak tutulmasını savunurdu.
Balkan Savaşı'nın kaybedilmesinin en
büyük sebebini ordunun siyasete bulaş-
mış olmasında gören Fevzi Paşa orduyu
daima politikadan uzak tutmuştur. Ni-
tekim Millî Mücadele'nin kazanılmasın-
dan sonra ordunun kışlasına dönmesinde
Fevzi Paşa'nın rolü büyük olmuş, 1924'-
te askerlik mesleğini politikaya tercih
etmesiyle bunu bizzat kendi nefsinde uy-
gulamıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra
çeşitli baskılarla politikaya atılmış ise
de o hep asker kalmıştır.

Fevzi Paşa Harp Akademisi'nde verdi-
ği konferanslarını *Garbî Rumeli'nin Sü-
ret-i Ziyâ ve Balkan Harbinde Garb
Cephesi Harekâtı* (İstanbul 1927) adıyla
bir kitap halinde de yayımlamıştır. Ta-
mamen kendi inceleme ve tesbitleriyle
belgelere dayanan bu eserde Fevzi Paşa
Balkan felâketlerinin siyasî, sosyal ve as-
kerî bakımlardan tahlilini yapmaktadır.
Ayrıca doğu cephesinde bulunduğu yıllar-
daki tesbit ve incelemelerini de *Büyük
Harb'de Şark Cephesi Harekâtı* (Ankara
1936) adıyla kitap halinde yayımlamış-
tır. Sade bir üslûpla, askerî başarılarını
öğünme vesilesi yapmadan anlattığı bu
eseri harp edebiyatımızın başarılı örnek-
lerinden biri sayılır. Fevzi Paşa'nın bir
hayli hacimli hâtıratı ise ailesinde olup
tamamı henüz yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

*Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
Arşivi*, nr. 9/701, Klasör 2437, Dosya 37 (106),
Fihrist 19-19, 19-17; *Harb Tarihi Vesikaları
Dergisi*, XXV/75 (Eylül 1976), vesika nr. 1616-
1618; *TBMM Zabıt Ceridesi* (I. Devre), I, Ankara
1940, s. 90-95; IX (1942), s. 230, 325; XXIII
(1960), s. 266; *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, I,
Devre, II (1985), s. 425; III (1985), s. 341-342;
Fahri Rıfkı Atay, *Ondokuz Mayıs*, Ankara 1944,
s. 17-19, 26; Süleyman Külçe, *Mareşal Fevzi
Çakmak*, İstanbul 1953; Ali Fuat Cebesoy, *Mil-
lî Mücadele Hâtıraları*, İstanbul 1953, s. 250,
370-371; Cemal Kutay, *Fevzi Çakmak Ata-
türk'ü Tevki Edecekti*, İstanbul 1956; Kâzım
Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul 1960, s.
389-396, 650-654; Sinan Omur, *Büyük Mare-
şal: Fevzi Çakmak*, İstanbul 1962; Peyami Sa-
fa, *Mübeccel Serdarımız Fevzi Paşa*, İstanbul,
ts. (Orhâniye Matbaası), s. 1-22; Ayfer Özçelik,
"Fevzi (Çakmak) Paşa'nın Anadolu'ya Geçi-
şi", *TK*, sy. 326 (1990), s. 364-370; Adnan Çak-
mak, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Hâtıraları",
Hürriyet Gazetesi, 10 Nisan - 19 Mayıs İstanbul
1975; "Çakmak", *EL* (İng.), II, 6.

ÇAKMAK, el-Melikü'z-Zâhir

el-Melikü'z-Zâhir
Ebû Saîd Seyfuddîn el-Alâî
(ö. 857/1453)

Memlûk sultanı
(1438-1453).

Küçük yaşta Kafkasya'dan Mısır'a esir
olarak getirildi. Sultan Berkuk'un hizme-
tinde bulunan kardeşi Kâsımî'nin ricası
üzerine Berkuk'un aracılığıyla efendisi
Alâ tarafından âzat edildi. Bir müddet
sonra Berkuk'un muhafız birliğine katıl-
dı. Sultan el-Melikü'n-Nâsir Ferec zama-
nında (1399-1412) sâkî ve emîr-i aşere
olarak görev aldı. Kardeşinin bu sultana
isyanı yüzünden hapis cezasına çarptırıl-
dı ve onun zamanında devlet hizmetine
alınmadı. el-Melikü'l-Müeyyed Seyfeddin
zamanında (1412-1421) emîr-i aşere,
emîr-i tabihâne ve hâzindâr-ı kebir olarak
hizmet etti. el-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin
Tatar'ın saltanatında (1421) emîr-i mie,
mukaddem-i elf, el-Melikü'l-Eşref Sey-
feddin Barsbay zamanında da (1422-1437)
hâcibü'l-hüccâb oldu. Daha sonraki yıl-
larda emîr-i âhûr, emîr-i meclis, emîr-i
silâh ve Atabegü'l-asâkir Barsbay'ın va-
siyeti üzerine de oğlu el-Melikü'l-Azîz'in
saltanatında (1437-1438) müdebbir-i mem-
leke tayin edildi. Bu genç sultan zama-
nında bazı emîrlar ve Eşrefiyye Memlûk-
leri'ne rağmen Zâhiriyye, Nâsiriyye, Mü-
eyyediyye ve Seyfiyye adlı Memlûk grup-
ları Çakmak'ı desteklediler ve onu sal-
tanatı ele geçirmeye teşvik ettiler. Bu-
nun üzerine Çakmak 1438 yılında el-Me-
likü'l-Azîz'i azlederek el-Melikü'z-Zâhir
unvanıyla tahta çıktı. el-Melikü'l-Azîz
bazı girişimlerde bulunduysa da başarı-
lı olamadı ve İskenderiye'de gözetim al-
tına alındı.

Sultan Çakmak, ilk zamanlarında bazı
emîrlar ve Eşrefiyye Memlûkleri ile el-
Melikü'l-Azîz taraftarı olan Dımaşk Va-
lisi İnal ve Halep Valisi Tanrıvermiş'in
isyanlarıyla uğraşmak zorunda kaldı. So-
nunda onların mukavemetlerini kırarak
adı geçen valileri ve diğer isyancıları idam
ettirdi. 1439 yılından itibaren içeride du-
ruma tamamen hâkim olan Çakmak dış
siyasette de başarılı oldu. 1438'de Ak-
koyunlu, 1439'da Dulkadıroğulları ve Os-
manlı, 1440'ta Timur ve 1450'de Kara-
koyunlu elçilerini hediyelerle karşılaya-
rak bu devletlerle iyi münasebetler kur-
du. Endülüs'teki müslümanlara istedik-
leri yardımı gönderdi (1440). Mısır'ın ku-
zey sahillerindeki korsanlığa engel ol-

Fevzi
Çakmak'ın
mezarı
Eyüp /
İstanbul

AYFER ÖZÇELİK